

Գուրա գացած լրագրաց ճանրու
ձախքը խորագրու թ ձևի վրայ է :
Լրագրոյով վերադրեալն նշանակ
կում որ ե իցէ գրով ի իւն խմբագիր
— Տնօրէնին տխրի ու պղտւի, Ղալա
թլու Ստեփանքեղար Ճատոնի թ ի ի
198 : Տնօր իսն, Մատնի գրասեն
եակը :
Ճատնու ձախքը չճճարուած նա
ման չընթերցուիր :

0000. 1865	10
0000. 1865	14

» 1869	43 1/4
» 1871	48 3/4
» 1872	20
» 1873	44 1/4
» 1874	68 1/8
Անդր. Գոմ. 94	3/16

Օտմ. Գոմ. 10,80

Փարիզ 30 հոկտ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ելմանական նոր յանձնարարհրդին անդամներէն Մարտիտ Սիմոն պէյ, Տալիշոն Էֆէնտի և Շէրիֆ Ալի Էֆէնտի թղթաշրջանին տպարանն երթալով, բոլոր կողմապահները կնիքներն և այլ գործիքները 1595 կը տար բան՝ ու թանաքներու մէջ լըցուցին և սնունդները կնիքներն:

Վաղբի լրագիրը կը ծանուցանէ թէ վերջին օրերու 60000ի չափ Ռուսական նոր զօրք եկիր են Ռուսիոյ Պարսկաղի ճանրով, հետևաբար Պարսկաղի և Սրբ. եկեան Ռուսիոյ դաւաճանք մէջ գտնուող Ռուսական զօրաց թիւն 200.000ի հասնի է:

Կ. Պոլսոյ քաղաքագետութիւնը կը ծանուցանէ թէ հացին հօխան դարձեալ 10 փարայ իջաւ:

Երբեմն ծովային գործոյ նախարար Գալստիքի Ահմետ փաշան որ վառնայէն անցեալ շաբաթ Կ. Պոլսի հասած էր հիւանդ վիճակի մէջ, երեք շաբթի իրիկուն վախճանեցաւ:

Կիրակի գիշեր իսկիւտար Ուլաւի մէջ թաղապաշտ ըսուած թաղը քանի մ'անձինք պարտիզպան Գրիգոր անուն անձին գտնուած խրճիթը մտնի, բաղմաթիւ տեղէն շարաչար վիրտուորներ են զինքը, և այս չափիս պաշտական չհամարելով կինն ու որդին ալ հարուածներ են: Գրիգոր ժամէ մը յետոյ մեռաւ, և կինը՝ որովհետեւ անոր ու անպաշտպան՝ ազգային հիւանդանոց զրկուեցաւ առ ի դարման: Փառն:

Ցաւօք որտի կը ծանուցանենք թէ որբութեն շարաւթ լուսնալու գիշերը Գալստիքի Մեծ. Պէյի Էֆէնտիի Գալստիքի Էֆէնտիի տունը գող մանկելով 250 լիրայի արժողութեամբ գրամ և ուրիշ կարասի վերսցին:

Երէկ իրիկուն ժամ մէկին միջոցներն իսկիւտար իճատիէ թաղը հրդեհ պատահելով, երկու տուն և երկու խանութ այրեցան: Ցաւելով կը լսենք թէ տուններէն մին մեր ազնիւ բարեկամ Պարսկաղի Պոլսոյ Էֆէնտիի սեփական բնակարանն էր, ուսկից Պոլսոյ Էֆէնտի և ընտանիքն հապճեպով փախչելու հարկադրուեցին՝ առանց բան մ'ազատելու:

Իզմիրէն լուր կուտան թէ անցեալ չորեքշաբթի իրիկուն իզմիրի գաղանի ոստիկանութեան գլուխ Նուրի պէյ, Լա Բարիլիէն անուն սրբաբարեան դուռը նստած միջոցին՝ մարդ մ'ատարձակով կրնակին զարկեր փախնի է: Նուրի պէյ անմիջապէս մեռեր է: Իսկ սրբաբարեանն ո'վ ըլլալը չէ հասկցուած:

18 հոկտ. չորեքշաբթի իրիկուն	41,34
19 հոկտ. հինգշաբթի առաւօտ	
բացուեցաւ	41,38
կէս օրին	41,36
Ռուսիոյ երկաթուղի	Փր. 42
Թղթապարտ	Լր. 332 20

Ա. Գ. Ա. Յ. Ի. Ն.

Բ. Դուռէն Պատրիարքարան հասած պաշտօնագիր մը կը ծանուցանէ թէ թէ Պատրիարքարանի խնդրանագր վրայ Պաշտօնընէն, Բալուէն և Ալիայ վիճակներէն բռնի փոխառութիւն չպահանջելու համար Բ. Դուռն հարկ եղած տեղերը հրամանագրերը զրկեր է:

Գոհութեամբ կը ծանուցանենք թէ իւր ազգասիրութեամբն ու հրամանութեամբն հանրածանօթ Մեծ. Տ. Շիմանեան Էֆէնտի երէկ Ս. Պատրիարքաների ներկայանալով՝ Հայաստան

եայց եկեղեցւոյ տնդամ ըլլալն յայտարարեր և պատուով ընդունուեր է:

Բերա 18 հոկտ. 1878
... խմբագիր:

Կը խնդրեմ որ բարեհաճիք անկողմնասիրաբար Ձեր պատուական լրագրոյն առաջիկայ թուոյն մէջ հրատարակել սոյն նամակս:

Վերջին թերթերու մէջ կարդացի թէ Գեր. Խորէն Նար Պէյ սրբաբարեան շարաւթ օրը Ս. Պատրիարքան անուան տարեգարծին շնորհաբարութեան գայած ըլլալով, ի ներկայութեան բաղմաթիւ տեղայնոց՝ իմ յարուցած խնդրոյն նկատմամբ խորին ցաւ յայտնեց և իմ ընթացքս մեղադրեց և իբրեւ ազգամիտս և այլն:

Ենթադրելով թէ Գեր. Խորէն սրբաբարեան այդպէս ըսած ըլլալ ինչ նկատմամբ, սակայն ներքեցեք ինչ գիտել, ... խմբագիր, թէ Նորին սրբաբարեան ինչ համարմիտ չգրաւ, նուեղով միթէ իմ յարուցած խնդիրս ճշմարտութենէ հոս՝ պիտի ըլլայ: ո՛չ ես Նորին սրբաբարեան համարմիտ գտնուելու հարկադրեալ եմ, և ո՛չ ալ Նորին սրբաբարեան ինչ համարմիտ գտնուելու հարկին ներքեւ է. ես իմ ազատ կարծիքս ու համոզումս ունիմ, Նա ալ իր ազատ կարծիքն ու համոզումս ունի:

Ժամանակաւ ալ Ազգային ժողովին մէջ Նորին սրբաբարեան ինչ համարմիտ չգտնուեցաւ Սոսի կալմով զիկոսական ընտրութեան վաւերացման օրը. այն ատեն ալ գրեթէ ամբողջ ժողովը, ինչպէս նաև Նորին սրբաբարեան ինչ գէտ էր, և նոյն օրը Նորին սրբաբարեան ինչ խոսքերս հերքեան համար կրէիք: «Օրհնեալ օր մ'է այսօր, և ուր Աստուած կը խօսի, մարդիկ պարտին լսել և հաշտուիլ: Ընդունիմք ուրեմն մենք ալ այսօր այս ընտրութիւնը լսելեայն»:

Ես նոյն օրը չընդունեցայ Նորին սրբաբարեան կարծիքը և հաշտուիլ: Այլ սակայն քիչ ժամանակ ետքը վերջ կալմով ինչպէս իմ կարծիքս հաստատեց, բողոքելով Ազգային ժողովին որոշմանը դէմ, և ժողովն ալ իր որոշումը բացառութիւն համարելով՝ վերջ կալմով ինչպէս իմ հաշտուիլ ինչպէս ատեալ, որով անհամաձայնութեան վերջ տրուեցաւ: Այն ատեն ինչպէս որ խորէն սրբաբարեան ու Ազգային ժողովը կը կարծէին թէ ես կը սխալեի, և իրենք չէին սխալեր, ու յետոյ հասկցան թէ իրենք սխալած են և ես չեմ սխալած. այնպէս ալ կարելի է որ ժամանակն ու դէպքերը հաստատեն թէ այս խնդրոյն մէջ ալ ես չեմ սխալած, այլ նոքա են սխալած. սակայն երանի թէ ես սխալած ըլլամ այս անգամ, ու ժողովոյ մեծամասնութիւնը սխալած չըլլայ այսպիսի մեծ ու կենսական խնդրոյ մը մէջ:

Այսու ամենայնիւ, ... խմբագիր, կարծեմ առեւի որդ տարտիբական և ազատասիրական սկզբանց համաձայն կրկնայ որ իմ յարուցած խնդիրս ինչ օր է իմ խօսքերովս ու բարեկամ շարաւթապետներու ինչ համարմիտ չգտնուեցաւ: Ես հաստատեցի ատենը երէն, և համայն ազգը տեսնէ թէ ինչ է իմ յարուցած խնդիրս: Երբեք իմ հաստատեցի կարծիքը թո՛ղ անպաշտպան գտնուի, ես հաստատեցի կարծեալ և պատմութեան վճռոյն են: Թարկած եմ խօսքերս կ'ապաստման համար Ազգային ժողովոյ ատենագրութեան հրատարակութեանը. առանց անոր, ըսել կա՞նք մ'առանց իմ խօսքերս հաստատեցի ատենը հանելու, զիս գտնադնուելով՝ Էֆէնտի Էֆէնտի ժամանակները կը յիշեցնեն, որ չեմ կարծեր որ լաւ տպու որովհետեւ մ'առաջ բերէ. ո՛ր կը մնայ կարծեաց ազատութիւնն ու սահմանադրական սկզբունքը, զորս յարգել կը պարտենք վերջին ատեններս:

Իմ համոզումս այն է թէ՛ իմ կարծիքս ճշմարտութիւն է, և ես հարկադրեալ չեմ իմ կարծիքս այլոց կամ մեծամասնութեան զոհելու, այլ մեծամասնութեան որոշումը յարգելու՝ իբրեւ սահմանադրական սկզբունք:

Առանց իմ կարծիքս հաստատելու և անոր վրայ օրինաւորապէս վիճարանելու, զայն դատապարտեալ

լու երեւել, ո՛չ օրինաւորութիւնը կը ներէ և ո՛չ ալ արդարաւորութիւնը:

Մնամ՝ յարգանք
Ձեր անձնուէր
Թ. Պէյ

Սոյն նամակին մէջ երեք գլխաւոր կէտ կան, որոց հարկ կը համարենք անմիջապէս պատասխանել, թիւրիմացութեան տեղի չապու համար:

Ա. Գեր. Խորէն սրբաբարեան անհամարմիտեան յայտարարութիւնն և ըրած մեղադրանքն ու թէ կարծեաց պարզ անհամաձայնութեան խնդիր մ'է, այլ որովհետեւ ընդհանրապէս կարծիք կար թէ դուրս Պէյ կեան Էֆէնտի կարեւոր գրութիւններ ու տեղեկութիւններ ստացած էր Գեր. Խորէն սրբաբարեանէն, և անոնք էին իւր ըսած անփութեանն ու փաստերն՝ որովք Հայկական խնդրոյն մէջ կեղծիք: Խաբէութիւն, նենգութիւն և այլն մտած ըլլալը պիտի հաստատէր, այս կարծիքն իսպառ ցրեցաւ: Խորէն սրբաբարեան ըրած յայտարարութեամբը:

Բ. Մեր դիտողութիւնը կամ մեղադրանքը կարծեաց ազատութեան հետ գործ չունի. մեք ամենէն առեւի կը յարգենք այդ ազատութիւնը, այլ անապացոյց ամբաստանութեանց և հետեւեալ ազգին մէջ յարուցուած դաշմանկութեան վերայ է, որ այնչափ յուզեց միտքերն, և պահ մը խռովութեան խոկ կերպարանք առնուի սկսաւ:

Գ. Սոյն խնդրոյն մէջ՝ ոչ թէ Ազգ. երեսփոխանութիւնն՝ այլ նոյն ինքն Ս. կաթողիկոսը սխալեցաւ, որ չկըրցաւ կամ չուզեց օգուտ քաղել ներկայացեալ առթիւն, որով ազգը կուղէր երեք կաթողիկոսական աթոռոց մէջ նուիրապետական ներդաշնակութիւն հաստատել Մայր աթոռոց հայրապետին գերագահութեան ներքեւ, և պաշտական դարաւոր պատճառներն ընդ միշտ վերցնել:

Կարսէն սեպտ. 25 թուով հետեւեալ կը գրեն Տիմիթի Մշակ օրագրին:

Եթէ թղթակիցը քիչ նմանի վտարադրող թուաներին, որ գտնում են ինքն ամեն տեղ, ուր նրանք ունեն կայարան, ուր կը շրջեն նրանց խումբեր, կը պտտեն իրանց դասեր, եթէ թղթակիցը պիտի լինի այնքան զգուշ և անպատուութիւններին, որ չափ սրահայեաց թուան աչքը պէս պէս կերակրուելու որոնքին, եթէ նա պիտի լինի անխտիր կերպով հետաքննի ամեն տեսակ կենսական շահերին, հասարակական երեւոյթներին, շարժումներին, կենցաղավարութեան, ձգտումներին, առանձնապատկութիւններին, կերպարանափոխութեան և ընթացքին, այն ժամանակ թղթակիցը գտնուելով Ղարս մի, երկու, երեք շաբաթ, կարող եմ փաստացիներ ընթերցողին, որ ոչ ինչ չի գտնի դիտելու, գրելու ու յայտնելու բացի նրա տխուր հայեացքը, նեղ ու կեղտոտ փողոցները, անճաշի դուրս թիւնը, մեռած կեանքը և ճշուղ աղքատութիւնը: Նրա մէջ չէ նշմարվում ոչինչ մարդավայր կենցաղավարութեան ճաշակ և ձգտում. նա չունի ոչ մի ազգութեան առաւելակընթացութիւն, ոչ ինչ քաղաքային տեսք, հասարակական միախառնութեան արտայայտութիւն, երկաթուղի, օդորոշ ու համարում ունեցող մարդիկ, ուսումնասիրութեան, պայծառութեան և գործունէութեան նշան. նրա մէջ երեւում են միայն ապագայ անբարոյականութեան սերմեր, ապականութեան նոր հաստատութիւններ, թիֆլիսից եկած փրնթի և անկարգ խառնապաններ, փողոցների անկարգութեան հերոսներ,

լրբարարոյ և անվայել մարկիտատներ և ամեն տեսակ արկածախնդիր մարդիկ ու թոկից փախածներ: Երեւակայեցէ՛ք այժմ՝ Ղարսի ներկան և ապագայ՝ Թուրքի Էլ չղարմանայ ընթերցողը, որ երկու տասնեակ օրվայ ընթացքում Ղարսի մէջ բոլոր իմ միտքը և երևակայութիւնը շարունակում է անվի միակ էրդրումի յիշողութիւններով, ճանապարհի տպաւորութիւններով և այն յայտնով Հայաստանի վերաբերմամբ, որոնցով սիրտս լիքք մնաւ բարեաւտացի նրա հին մայրաքաղաքին: Ես աւելորդ եմ համարում այնպէս ուշ յայտնել ամենը, երբ մանաւանդ ունենալով ճանապարհի ընկեր իմ բարեկամ գօկտօր Լ. Տանին, կարգացի նրա գծագրած պատկերները, որ արգէն տպւած պիտի լինեն: Այսու ամենայնիւ ես երբեք չեմ մոռանաւոր այն տեսարանը, երբ բարեկամս հետ հանդիպեցինք ճանապարհում մի խումբ գաղթող գերդաստաններին և մեզ ուղեկցող զաւարներին միջոցով արգելք յայտնեցինք նրանց՝ ճանապարհը շարունակելու դէպի կովկաս. նրանք մնացին չնայապառ ու լեզուն կտրված, երբ տեսան Հայերէն խօսող օֆիցերից մի այսպիսի խիստ վարմունք, բոլոր իմ յորդորանքս և յոստադրութիւնքս յոնու տպագրայի և լուսագրոյն ներկայի տպարգիւն էին, երբ մինչև վերջի մանուկը վճռել էին կամ մեռնել կամ ազատվել անօրէնքների ձեռքից. բայց երբ ես յայտնեցի իմ անտառան վճիռը, առաջացաւ մի հրաշալի պատահաւոր աղիւլի և արժանախախտ արցունքը աչքերի վրայ աղաղակեց ձեռքը շարժելով. «Էֆէնտի, դու կը կարծես որ ես կեանքիցս կը վախճամ, ո՛հ, ո՛չ...» (Այստեղ հատաւ կախարդական էակի խօսքը և նա սկսեց հեկեկել...): Նա էլ չկարողացաւ իրան պահել և ուժը հատած ընկաւ մօր ուսին: Մեր բոլոր երակներին մէջ խղճահարութեան սարսառ վաղեց ու անմուռն միմեանց նայելով դարձրինք մեր երեսը նրանցից՝ շարունակելով ճանապարհը, Ղարս հասածին պէս շտապեցի ներկայանալ պաշտօնիս հրամանատար Լազարեւիլին, որ գրկախառն ընդունելով հարցրեց իսկոյն. «Ինչ կատես գաղթականութենից, կարողացա՞ր արգեօք հասնել իմ նըպատակիս», «Այո՛, գերազանց, կատարելապէս», պատասխանեցի, թէպէտ խիստ թանկ գնով: «Ինչպէս», հարցրեց զարմացած: Պատմեցի մի քանի տեսարաններ վերստին յիշածին նմանոյ: «Ո՛ր, այդ ոչինչ» պատասխանեց հրամանատարը ինքնահաճութեամբ, «գաղափարի համար այդ զոհերը ոչինչ են»: «Այո՛, ասացի, և յիշաւ այդպէս է, միայն ամառս որ Ալաշկերտցիք քիչ նսեմացին՝ ձեր սկսած գործը: «Ինչ անեմ», սիրելի՛ք իմ, ինչ անեմ, ասեց նա ու մեղ չեղտով, երբ Ալաշկերտը ինչ ստորագրեալ չէ եղել, մինչդեռ էրդրումից կարծում են սխալված որ բոլոր Հայաբնակ չըջապա գաւառները իմ հրամանատարութեան ներքոյ են, բայց Ալաշկերտցիները գաղթելուն ես ամենեւին մեղաւոր չեմ: «Ես այդ չգիտէի ինքն, գերազանց, ասացի, բայց այսու ամենայնիւ որովհետեւ նրանցից չորս հարիւր ասու եկել են Ղարսի կողմերը, ուրեմն մնում է միայն նրանց դարձնել, որ ձեր սուրբ գաղափարը խախտ կատարված համարվի»:

«Այո՛, այո՛» ես կաշխատեմ նրանց յետ դարձնել և համոզել, ասեց, քիչ մը մտածելով Պարթի և անձ հերոսը,

նաև կը հրաւիրեմ հարաւոր թիֆլիս-
ը օգնել նրանց դժուարեան կերպով
որ դժուար չլինի յետ Գնալ աւերած
տեղերը . և քեզ կուղարկեմ իման-
յիլ փաշայի մետ առ անձին յանձնա-
րարութեամբ նրանց հօգատարու-
թեան վերաբերմամբ : Սիրտս լրջ-
ված ուրախութեամբ , դադարեցի
խօսել քաջվելով ծերունի զօրապետ
Ֆրանկի ներկայութեանը : Հրամա-
նատուրը ներկայացրեց ինձ զօրապե-
տին : Երիտասարդ պարսիկ նման-
ներին Հայոց մէջ «աղգասէր» կը կո-
չեն , ասեց հանաքով հրամանա-
տարը իր պատուելի հիւրին , որը չը
հասկանալով հայկական բառով ա-
ռած խօսքը , հարցրեց նրա նշանա-
կութիւնը , Հրամանատարը ասեց որ
«աղգասէր» կը յուսնեն այն երիտա-
սարդներին , որոնք բաւական չեն
բէրլինի դաշնագրից , որ շտուաւ Հա-
յերին ինքնավարութիւն : Ծերունի
զօրապետը նայեց խոր կերպով վրաս-
նայնաւորով ցոյց տալ իր հաւանու-
թիւնը : Գառնով միւս առաւօտ հրա-
մանատարի մետ , պատահեցի աւազ,
հանդամանքները շարադար փոխված
ընտանեկան անբաղդութիւնը կան-
չում էր նրան անյայտով թիֆլիս-
նայնի շուրջը . . .

Գրեթէ Նիկողոս

ԹԻՖԼԻՍԻ ԹԻՒՆՔ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՅ

Ձմեռնիկ 7 հոկտ. 1878

. . . Խմբագիր Մատիս պատուական
լրագիր .

Հետեւեալը Ձեր ազգագրական թերթին
մէջ հրատարակելիդ կը խնդրեմ :

Արշալոյս Արարատեանի 1102 թիւին
մէջ անտարազիւ նամակ մը կարգացի ,
զոր ի սէր ճամբարութեան հրատարակե-
լու ասիական է Արշալոյսի խմբագիր
պատուելին :

Նամակներ և յօդուածներ գրելը մի
միայն խմբագիրներու վերադրելու ծի-
ծաղելի հաւատը չունենալով . . . չեմ
ուզեր կասկածել թէ յիշեալ նամակը
նոյն իսկ Արշալոյսի խմբագիրը գրած լի-
նի , նա մանաւանդ չեմ կրնար կարծել
թէ Պ. Սաւալանեան երեք ասուղը Կոյ-
նակէն աւելի ամուր ասպաւնք մը սեպած
լինի իրեն :

Անձանթ նամակագիրը երեք ասուղի
ետեւէն անվախ կը նետէ իւր լիակատար
նետերը և կերակրակցէ վերաբերել զրա-
զէտ դատարան մը և իւր աշակերտը , որ
իրեն սկզբունք գրած է ստույգեան և
ստախոսներու դէմ վիճելի բացարձակ կեր-
պով , ստախոսը եթէ նոյն իսկ իշխանա-
պետ մ'եղած լինի . . .

Պ. Նամակագիրը չուզեր կամ չկրնար
ըմբռնել վերջապէս թէ մարդ կրնայ մի
և նոյն ժամանակ թէ տիրացու և թէ
յօդուածագիր լինել , և սակայն չյիշեր
որ ես մրցումի հրաւիրեցի այն խմբագիրը ,
որ դեռ անցեալ օր կոկորդը կը պատէր
թէ « Գաղաքական Տեսութեան » դաս
ասնող աշակերտը երկու տուր գիր գրե-
լու անբաւական են » , և այսօր անուղ-
ղակի կերպով կը հերքէ նոյն իսկ իւր
սածը , երբ ինքզինք այդ աշակերտներէն
միոյն հետ մրցելու հրաւիրուած և ան-
կարող կը տեսնէ :

Պ. Նամակագիրը բացարձակապէս կը
ստէ՛ր երբ կըսէ թէ Պ. Մամուրեան իւր
մատաղահասակ որդին Բողոքականներու
գլխոյնը կը դրկէ : Պ. Մամուրեան մա-
տաղահասակ որդի մէկ հաստ ունի միայն ,
և այն իմ դասարանն է այն օրէն ի վեր ,
յորով հետէ սկսայ աշակերտութեան
հետ դաստառութիւն ալ ընել :

Պ. Նամակագիրը իրաւունք ստանա-
լու համար իմ յօդուածս կը խեղդիւրդէ
և Պ. Սաւալանեանի խօսքերը կը հզօնի

* Պ. Սաւալանեան մի և նոյն թուով
(1102) յորդոր կը կարգայ Մեսրոպեան
վարժարանի հին (երկու տուր գիր գրելու
անբաւական) և նոր աշակերտաց կար-
դալ երուստեղմ տուրած և նոյն տեղի
միտարաններէն միոյն հեղինակութեամբ ի

ինձ վերադրել , և յաղթանակ տարածի
պէս սպառնալից խոստովանել կընէ , խոս-
տովաներ , որոց պայման ալ կը կցէ՝ ան-
շուշտ փախուստի դուռ մը դռնելու հա-
մար : Ասկէ վաս դպրոցներուն պաշտոն-
եայներէն ոմանց պարսաւելի ընթացքին
նկատմամբ իմ պատգամ ցաւս նախ բոլո-
րովին անտեղի դատելի վերջ կըսէ . « Թե-
րեւ իրենց խղճէն լռեցող տակաւ մի քանի
ճամբարութիւններ յայտնած են » . որ-
պէս թէ աշխարհի վրայ դատելը այն-
չափ հզօր պատճառ մը , որ արդիւնք այդ
մարդիկը ճամբարութիւնը արձակ համար-
ձակ խօսելու , և հոս ըսածնին անդ չու-
րանալու :

Պ. Նամակագիրը կը կարծէ թէ ճամբար-
ները քանի մ'անգամ քեզցո՞ւն անուա-
նելով , որպէս թէ քեզցո՞ւն և քաղաքի-
պէտ հոմանիշ բառեր եղած լինէին . . .

Գաս մը մարդոց ձայնաւորները վար-
ձատրութեան անարժան դատելէն ջու-
խարհքի մ'ալ ասոնց արձագանք լինե-
լէն ետք՝ ներքի՞ է միթէ դարմանալ ,
երբ ինքնակոչ ճամբարախօս մ'ալ ձայ-
նաւորութիւնը պախարակելի պաշտոն մը
սեպէ :

Ամենէն յառաջ Պ. Նամակագիրը իւր
անունը յայտնելու քաջութիւնը թող ու-
նենայ , թէ և վստահ լինի որ եթէ գիտ-
նալ կարծած անձն է՝ անպատասխանի
պիտի մնայ ընդ միշտ , ինչպէս մնացած
է ցարդ ամեն անոնց կողմանէ , որոնց
դէմ յարձակած է վայրապար :

Յակոբ Մեփոքեան

Ձմեռնիկ 7 հոկտ. 1878

. . . Խմբագիր Տէր .

Հետեւեալ յօդուածիս հրատարակու-
թիւնը մատաւարապէս Ձեր անկողնա-
կալութեանէն կը խնդրեմ և մնամ Ձերդ
ԱՐՍԷՆ

Պ. Սաւալանեան .

Պատուական Մատիս մէջ ձեզ դէմ
գրած յօդուածովս յայտնած ճամբարու-
թիւններէն շանթաւոր և անոնցմէ ոչ մին
հեղքելու ապկար՝ այս անգամ Արշալոյ-
սի 1102 թիւին մէջ քանի մը տող կը
կցկցէ վանականի մը գրած Հին Կա-
կարանի պատմութեան յառաջաբանի վե-
րել , և անուղղակի կուզէ ինձ պատաս-
խանել մատաւարապէս իս ուղղելու ա-
րիւթիւնէն զուրկ բոլորովին :

Այլ հրաւիրէր զիս որ կարդամ նոյն
յառաջաբանը և համոզուիմ որ կրօնէ
դուրս բարոյականութիւն չկայ , և այլուր
չորոնեմ զայն , ու . . .

Այլ հարցնեմ ձեզ , Պատուելի , իրօք
ներքին համոզմամբ է որ կը խոստովա-
նիք թէ կրօնն է բարոյականին հիմը , ե-
թէ ոչ՝ անգամ մը անգիտութեամբ բե-
րանէ հանած ըլլալուդ համար ետ առ-
նելու չէք ուղերձաւորանալ , թէ և ա-
րիւթիւն ունենալ է . — և ուր որ այդ
մասին փորձ դադարեալ մը , անհեթեթ
վարդապետութիւն մը գտնէ՞ք իրեն փոստ ,
զէն և սուր մերկապարանոց ընդհանուր
ճամբարութեան մը դէմ կը մաքաթիք ,
բայց անցնէ և նկուս . . .

Գուց , ջերմ քրիստոնեայ , զիտէ՛ք
որ կրօնի վարդապետութիւնն իսկ համար-
ձակած չէ բացարձակապէս պարծիլ թէ
ինքն է բարոյականութեան հիմը : Բարո-

լոյս ընծայուած « պատմութիւն Հին Կը-
տականութեան » անունը գրքի մը յառաջա-
բանը , ուր կրօնը դատարարականութեան
հիմ ցոյց առլ փորձուած է : Պ. Սաւա-
լանեան այնպէս կը խօսի , որպէս թէ այդ
միտարնը Մաքս Միլլերի մը , Հիւսի մը ,
կամ Բուսո մ'եղած լինէր , որոց խօսքը
կըսու ունի մտաւարական աշխարհի առջեւ
կը գտնուի Պ. Սաւալանեանի այս մար-
դավար ընթացքը , սակայն և ես կրկին
կը հրաւիրեմ զինք կարդալ Միլլերի , որ
աւելի հոգաւոր և իրենին բոլորովին
հակառակ համոզումներ գոյացնող անձեր
ցոյց պիտի տայ իրեն , ինչպէս եւ Գանթ ,
ժող Ամստ , Էմիլ Աստ , Ժիւլ Սիմոն
և այլք :

* Մի և նոյն համոզմամբ թերեւ , Պ.
Սաւալանեան ձեռն Կաւակները ազգային
վարժարաններէն հանելէն ետք՝ . . . որ-
դէքն ալ արդիւնք է ձայնաւորութիւն
ընելէ :

յակականութիւն առաջին մարդու հետ ծը-
նաւ և անկէ ի վեր աշխարհ դարեր զը-
լորեցան երբ քրիստոնէական կրօնը ծա-
ղեցաւ :

Բայց անոգուս բան է՝ ձեզ դրակա-
նապէս չօգտիւն տալ անգամ թէ քաղա-
կանութեան և կրօն տարբեր բաներ են և
թէ մէկ տեսակէտով քաղաքականութեանը
հիմն հիմն է , դարձեալ պիտի շարաւարտ
փոյլիս չէ , և ձեզի չափ յամառ ու կա-
մակոր ընդդիմադրող մը համոզելու կամք
չունիմ , ուստի աւելորդ յոգնութիւն մը
առած կըլլաք եթէ դարձեալ ձեր գիտ-
ցածը կրկնէք ու վրս աղաչէք որ նոյն յա-
ռաջաբանին նմանորինակ գրուածքներ
կարդամ և ձեր աւարկներուն համոզ-
ւիմ . միայն դուք կարդացէք զանոնք ,
որ կրօնքի ուսուցած բարոյականովը ա-
ռաջնորդիք ի լոյս ճամբարութեան և գի-
տութեան . . .

Այլ վերջացնեմ սոյն պատասխանս
խնդրելով որ ձեր գրած հատուածին վեր-
ջին տողերուն վրայ անկարկ մ'եւ ձը-
գէք . . . — այս աստիճան անուր դըր-
պարտութիւն . . .

Շատ իրաւամբ գրած էր բարեկամս
թէ ձեզ քաղաքականութեան փոքր
կը պատար , քանի որ այնքան վարժուած
էք վայրապար ուրիշ անձնական պատի-
ւին դպիլ :

ԳՊՐԴՅԱՆԻՐԱՅՈՒՆՆԵՐ ԼՐԱՅ

Տէր .

Ընկերութիւնս նիստ ունի յառա-
ջիկայ կիրակէ , 22 հոկտ. ի կեդ-
րոնական վարժարան Գալաթիոյ :

Ատեանը պիտի բացուի ժամը 8ին
հիշք :

Մեծ. ընկերք կը հրաւիրուին ի-
րենց պարտաւորութիւնը ազգասի-
րաբար կատարելու փութալ :
1878 հոկտ. 17 Փոխ-ատենադպիր
Յ. Շաբաշեան

ՕՐԱԿԱՐԴ

1. Ընթերցումն նախորդ նստի ատե-
նագրութեան .
2. Եւսամեսայ տեղեկագիր Տնօրէն
խորհրդոյ .
3. Տեղեկագիր քննիչ յանձնաժողո-
վոյ :

Այլ խնդրուի որ Մեծ. ընկերք բա-
ւական համարելով ներկայ աղգարա-
րութիւնս , առանց մամուլու հըրա-
ւիրագրի սպասելու , բարեհաճին ի-
րենց ներկայութեամբ զփողովն պատ-
ուել :

Ի Լ Ա Ն

Ասաք իրի շահանէ իշուն միւս պայ-
նա օրուածաւ իւր երեւ յալմար յին
քիլէ հանթա իլէ իւր երեւ յիլի պին
քիլէ շայիր թարիխի քարարտան ի-
թիպարէն իւր կիւն սօնոր հանթա-
տէն եւ վիլի ետար պին վէ շայիրտէն
եւ վիլի տէօրթ պին քիլէ պէհմէ հալ
իտարէլէրտէն կէօնտէրիլէնք մա-
վուսալարա թէպիմ օրուածաւ վէ պու
եւ վիլի վէրիլէնք մը քարարտան զի-
յատէ տահա նէ մը քարար վէրիլուր
իսէ քարար օրուածաւ վէ պուգտա-
յըն պիր սալիսի սէրթ վէ սալիսի
եուսալարա օրուած վէ նըրթը մալ-
լաքա էլիլ եւտի լիպրա կէլմէ վէ
նըրթը տիկէրի էլիլ ալթը լիպրա կէլ
տիկի հալտէ պուգտայ իլէ էլիլ եւ-
տի լիպրայա տօլըրըրմաք վէ շայիր
տալիս քըրք պուգտա լիպրատան
քըրք պիր լիպրայա քարար կէլմէ
վէ պուսլարըն քըրք վէ թահիլէի
կիրիհէիլ վէ թուլը վէ թօփրալը
վէ պիլթիլ վէ պիլթ եւնիլէիլ վէ օրու-
մէիլ արալմամաք վէ իշպու հանթա
վէ շայիր թօփհանէտէն Սիրքէն իս-
կէյէսիլէն քարար օրու իմանտա սէ-
ֆիլէնք իստարէ վէ անպարտան կէօն-
տէրիլէնք քեաֆիլէիլ մէսարիֆի
նաքիլէ վէ սալիլէիլ իլէ քիլէնք իւր

թէթի վէ րէսմի կէօմիլի իլի միլ թէս-
հիտէ պիտա օրուաք վէ թէպիլմէիլի-
նի միլ պէյլիլ վէրիլէնք մաքպուգ
սէնէպէրի իրայէ օրուածաւ էս-
մանը երեւիլաք ալթուս երեւ զըշա
օրարաք նիլալմէիլ իտալիլէիլ թախ-
սիտալթընտան մահապ օրուաք իւր
մալիլէ իտալիլէիլ սիւնտէն վէրիլմէք շար-
թը վէ շէրպիլթիլ սալիլէիլ իլէ նու-
մալաք պուգտայըն պէհէր քիլէսի
իկիլմի ալթը վէ սէրթ պուգտայըն
պէհէր քիլէսի իկիլմի սէքիլ վէ շա-
յիրիլ պէհէր քիլէսի օն իքի պու-
շաք զըշա թալիլալ էօհալէսիլտէ օ-
րուալ իշպու թըշրիլիլ էվիլէր րուսիլի
իկիլմի իւլիլէնք իտալիլ իրթէսի
կիւնիլ քարարալ դալթիլ վէրիլէնք
յիլալէն , իթալընա թալիլ օրուալ-
ըն եւ վիլ մէք քիլալտէ սալթ ալթը-
տա Տարը Շուրայիլ տաքէրիլէ կէլմէ-
լէիլ :

18 թըշրիլիլ էվիլէ 1878

Պապը Սէրապէրի

Նիլալմէիլ էրգաք անպարընա շէհ-
րիլէ օն պէհէր պին քըյէսի թէպիլմ
օրուածալ իւրէ մահալէն նուսալէսի
վէլէ իլէ միւսպայեա օրուածալ քըրք
պէլ պին քըյէ թէթիլմ սապուլընըն
աքէսի մաքպուգ սէնէպէրիլիլ վի-
րուա իլէ մուսալէիլիլ իրթալմըն-
տա սիմ մէհիլիլ իկիլմի զըշ հիսա-
պը իլէ հէման նիլալմէիլ իտալիլէսի-
տէն վէրիլմէք շարթը իլէ պէհէր քը-
յէսի տէօրթ զըշ օն փարայա օրարաք
թալիլալ էօհալէսիլտէ օրուալ թ շրիլի
էվիլէր րուսիլիլ իկիլմի իւլիլէնք իտ-
գար իրթէսի կիւնիլ քարարալ դալթիլ
սի վէրիլէնք ինտէն , իթա իթմէյէ
թալէպ օրուալըն եւ վիլ մէք քիլալտէ
սալթ ալթըտա Տարը Շուրայիլ տաքէ-
րիլէ կէլմէլէիլ :

18 թըշրիլիլ էվիլէ 1878

Պապը Սէրապէրի

Նիլալմէիլ նանը աղիլ իտարէսի-
նիլ Գալիանը տաքէք տէկիրմանը ի-
լէ Ֆէսհանէ վէ իպիլալ վէ պէլ ֆապ-
րիլալարընա վէ Պէյքօք տէպալալ-
հանէսիլտէ ալթուսաք եւթմիլ յին
գալթարտան երեւ պին գալթարա
քատար մէհալըն նուսալէսի վէլէ ի-
լէ Նիւքեալթը մատէն քէօմիլիլ
թարիլիլ քարարտան իթիպարէն ալթ-
մըլ պիլիլիլ կիւնիլտէն տօքսան
պիլիլիլ կիւնիլտէն քատար ճէպթիլ
ճէպթիլ թէպիլմ իլէ ալթալըն ալթուսաք
վէ Գալիանը տաքէք տէկիրմանը ի-
շուն ալթան քէօմիլ տէկիրմանը մէք-
քիլը իսկէլէսիլտէ վէ Ֆէսհանէ վէ
իլթիլալ պէլ ֆապրիլալարըն իլէ Պէյք-
քօք տէպալալ հանէսիլտէ ալթուսաք
քէօմիլիլ տալիլ թօփհանէ իսկէլէ-
սիլտէ մալթուսալ թէպիլմ օրուածալ
վէ մէքքիլը մալթուսալըն իւրիլթիլ
նիլալմէիլ իտալիլէսիլտէն ալթուս
մէքքիլը մահալէրտէ թէպիլմ օրու-
նալ քատար քեաֆիլէիլ մէսարիֆի
նաքիլէիլ իլէ րէսմի կէօմիլ էլիլ միւ-
թէսհիլտէ պիտա պուլուսմաք վէ էս-
մանը վէրիլէնք մաքպուգ սէնէպէլ-
րի թարիլէրիլտէն իթիպարէն պիր
սալիլիլ հէման վէ սալիլտանը օթուլ
պիր կիւնիլ իքիլ թալթալ իլէ սիմ
մէհիլիլ իկիլմի զըշ հիսապը իլէ Նի-
լալմէիլ իտալիլէսիլտէն վէրիլմէք շար-
թը իլէ պէհէր քանթարը տօքուլ զը-
րուալ թալիլալ էօհալէսիլտէ օրուալ
թըշրիլիլ էվիլ րուսիլիլ իկիլմի իւ-
լիլէնք իտալիլ իրթէսի կիւնիլ տա-
լթ ալթըտա քարարը դալթիլ վէ
րիլէնք ինտէն , իթա իթմէյէ թալիլալ
օրուալըն եւ վիլ մէք քիլալտէ Տարը
Շուրայիլ տաքէրիլէ կէլմէլէիլ իլան օ-
րուալ :

12 թըշրիլիլ էվիլէ 1878

Պապը Սէրապէրի

Ի ՏՊԻՐԱՆԻ ԴՐԱՍԻՈՒ ԻՐԱԳՐՈՅ
ՉԱԼԱԹԱՆ ԵՕՐՈ ԽԱՆ